ברטנורא על מסכת עוקצים

פירוש רבי עובדיה מברטנורא

geulaquiz.com

פרק א

א **כל שהוא יד.** העץ המחובר אל הפרי, ואדם אוחז בו בשעה שאוכל הפרי, כגון עוקצי תפוחים ענבים ואגסים, קרויין ידות. וכן עצם שיש בראשו בשר, ואדם אוחז בעצם כדי לאכול הבשר שבראשו, הוי העצם יד לבשר:

ולא שומר. לאפוקי חלק העוקץ הנוגע בפרי ודבוק לגרעין, שאותו החלק שומר הוא לפרי:

מיטמא היד, ואע״פ שאינו ראוי לאכילה, אם נגעה טומאה באוכל. דחשיב היד חיבור לאוכל וכאילו הוא גוף אחד:

ומטמא. אם נגעה טומאה ביד, נטמא האוכל, אע״פ שלא נגעה הטומאה באוכל. ולמדוהו רבותינו מן המקרא, דכתיב (ויקרא י״א:ל״ז) וכי יפול מנבלתם על כל זרע זרוע אשר יזרע וגו׳ טמא הוא לכם, לכל שבצרכיכם, כלומר כל דבר הצריך לאוכל מקבל טומאה כמותו וטמא ומטמא עמו:

ולא מצטרף. אם היה האוכל פחות מכביצה, שאין טומאת אוכלין בפחות מכביצה, אין יד האוכל מצטרפת עמו להשלימו לכשיעור:

שומר אע״פ שאינו יד. כגון קליפת הפרי ששומר אותו שלא יפסד:

מיטמא ומטמא ומצטרף. דכתיב על כל זרע זרוע אשר יזרע, ומאי אשר יזרע, בדרך שבני אדם מוציאין אותן לזריעה, חטין בקליפתן, ושעורים בקליפתן, דהיינו עם השומר שלהן. למאי איצטריך קרא, אי למיטמא ומטמא, השתא יד הפרי מיטמא ומטמא כדילפינן מלכם לכל שבצרכיכם, שומר מיבעיא, הא לא אתא קרא אלא למצטרף עמו, דיד אינו מצטרף עמו, שומר מצטרף עמו:

וכל שאינו לא יד ולא שומר. כמו שער שבפירות:

לא מיטמא ולא מטמא. ואין צריך לומר שאינו מצטרף:

ב **והקפלוטות.** כרתי. חציר בלשון מקרא, בערבי כורא״ת, ובלע״ז פורו״ש:

והפטמא שלהן. כמין פטמא של רימון שבראשן, והוי שומר ומצטרף:

והעמוד שהוא מכוון כנגד האוכל. הוא הלב שבבצל שהזרע נולד בקצהו:

שרשי החזרים. השורש של חזרת, היא חסא בלשון גמרא וכן בערבי, ובלע״ז לטוג״א:

והנפוס. מין צנון הוא, אלא שעליו דומים לעלי הלפת:

והסיב שלו. פירש הרמב״ם, שבצדי ראש הצנון נולדים גידים דקים כמו חוטין, וחותכין אותן המוכרים ביד בשעה שמוכרין אותן, ונשארים מהן, והן נקראים סיב:

והמינתא. כך שמה בלע״ז מונט״א, ובערבי נענ״ע:

והפיגם. רוד״א בלע״ז, ובערבי סדא״ב:

שעקרן. כדי לשתלן במקום אחר:

והשדרה של שבולת. חוט האמצעי, שהחטים דבוקים בו:

והלבוש שלה. והקרום שעל גרעין החטה. וכל אלו שומרים הן לפרי:

הסיג של רצפות. אבק הנדבק על ראשי הירקות ורצוף בהם כקורי עכביש. וגם הוא חשוב שומר לפרי. ואין הלכה כר׳ אליעזר:

ג **מיטמאים ומטמאים ולא מצטרפים.** לפי שהן ידות בלבד, ואינן משמרין את האוכל:

ויד הפרכיל. כשהענבים כרותים עם הזמורה, נקראים פרכיל. לשון פרכילי ענבים:

טפח מכאן וטפח מכאן. הזמורה שנקצצה והאשכולות תלויין בה, טפח מן הזמורה מימין לאשכול וטפח משמאל, חשוב יד, טפי לא:

יד האשכול. עוקץ האשכול שתלוי בזמורה, הוא יד האשכול:

כל שהוא. אפילו ארוך הרבה:

זנב האשכול. סופו של אשכול:

שריקנו. שהושרו ממנו גרעיני הענבים, אף הוא יד לענבים שבראשו, שאוחזים אותו בזנבו. ואף הוא שיעורו בכל שהוא, ואפילו ארוך הרבה:

והמכבד של תמרה. מכבדות של תמרים, בהן תמרים, שיעור אורך היד שלהן להביא את הטומאה, ארבעה טפחים, אבל טפי לא:

ומלעין של שבולין. זקן העליון של שבולת שיצא בראשו כמין שער של זקן:

ד **אלו לא מטמאין.** שאין חשובין לא שומר ולא יד:

קולסי כרוב. רמב״ם פירש, ראשי הכרוב שיוצאים מהם גידים שסובבים (מסובכים צ״ל), דרך מוכרי הכרוב שכורתים אותן ומשליכין אותן:

חליפות התרדים. שרשי התרדים שמשאירים בקרקע כשחותכים התרדים כדי שיחליפו ויעלו אחרים תחתם:

את שדרכן ליגזז. הדברים שדרכם לגוזזן ולא לעקרן עם שרשיהם, אם עקרן אין השרשים מטמאין, לפי שאינן לא יד ולא שומר:

ר׳ יוסי מטמא בכולן. דכולם חשובים יד לאוכל, חוץ מקולסי כרוב והלפת שאותן גידין הסובבים [המסובכים] אינן חשובים לא יד ולא שומר. ואין הלכה כר׳ יוסי:

ה **שבסכן.** שדש אותן ברגלי הבהמה או במקלות עם התבואה. ובסכן, לשון בוסכו מקדשך (ישעיה ס״ג):

ורבי יוסי מטמא. הואיל וראויים להפכן בעתר עם התבואה. ואין הלכה כרבי יוסי:

פסיגה של אשכול. דרך האשכול לצאת מן השדרה שלה כמה אשכולות קטנים, ואותן אשכולות נקראים פסיגי ענבים:

שריקנה. שנתרוקנה מן הפסיגים שבה, כלומר שהסירו ממנה הפסיגים הקטנים ונשארה ריקנית:

שייר בה גרגיר אחד טמאה. שנעשית כולה יד לאותו גרגיר:

שרביט של תמרה שריקנו. שהסיר התמרים ונשאר השרביט ריקן:

ור׳ אלעזר בן עזריה מטהר בשל פול. מפני שהפולין גסים הן ואין צריכין לשרביט, שאפילו מתערבים בפסולת נוח לנקרן:

ומטמא בשל קטנית. דשומר הוא, מפני שהן דקין ואין יכול לנקרן כשמתערבים בפסולת, וניחא ליה שיהו באותן שרביטין כדי שיוכל למשמשן ולטלטלן באותו שרביט. ואין הלכה כרבי אלעזר בן עזריה:

ו **והכלוסין.** מין קטניות:

ומצטרפים. דפעמים שהן נאכלין עם הפרי:

ר׳ יוסי אומר אף עוקץ הדלעת. מפני שהוא נשלק עמה. ואין הלכה כר׳ יוסי:

אגסים. בערבי אג״ס, ובלע״ז פירא״ש:

קרוסטמלין. תפוחים קטנים שדומים לעפצים. הקרויים מלי״ן:

פרישין. בערבי ספרג״ל, ובלע״ז קודונייר״ש:

עוזרדין. בערבי זערו״ד. ובלע״ז סורבא״ש:

טפח. אעוקץ דלעת יונית דוקא קאי, ולא אאחריני השנויים במשנה, דעוקציהן קטנים:

קונדס. ירקות מרים, וממתקין אותן על ידי האור ברותחים. ואין הלכה כרבי אלעזר ברבי צדוק:

לא מיטמאין ולא מטמאין. ואין צריך לומר שאין מצטרפין:

פרק ב

א **זיתים שכבשן.** ביין או בחומץ או בשאר משקין:

בטרפיהן. עם העלים שלהם. עלה זית, מתרגמינן טרף זיתא:

טהורים. אם נגע שרץ בעלין, טהורים הזיתים והעלים, דלא חשיבי העלים לא יד ולא שומר:

לפי שלא כבשן. בטרפיהן:

אלא למראה. כדי שיהיו נראים יפין יותר כשהעלים עמהן, דנראים כאילו מחדש נתלשו:

כשות של קישות. כשהקשואים קטנים יש להן כמין שער קטן, ונקרא כשות:

והנץ שלה. בפי הקשואים יש כמו נץ ארוך מעט:

טהורים. דלא חשיבי לא יד ולא שומר:

לפני התגר טמאה. דניחא ליה לתגר בשער ובנץ, שמתוך כך נראים הקשואים יפים וכאילו מחדש נתלשו, וכיון שרוצה בקיומן, חשיבי שומר לפרי. אי נמי, לפי שהקשואים רכים ויד הכל ממשמשים בהן לקנותן הן מתקלקלים אם לא מפני שאותו שער שומרן מכל לכלוך וטינוף:

ב **הגלעינים.** כמו גרעינים:

ולא מצטרפות. עם האוכל להשלימו לכביצה, דיד חשיבא ולא שומר:

גלעינה של רוטב. גרעין של תמרה לחה וראויה למוץ:

אע״פ יוצאה. כלומר אע״פ שיוצאה מן האוכל, מצטרפת עם האוכל, לפי שהיא נאכלת, שמוצץ אותה מחמת רטיבות:

לפיכך חותם של יבישה. גרגיר של ענבים ותמרים יש להם חותם, שחותם נקב הפרי, ובראש החותם עוקץ, כך פירשו רבותי. וקשה לפירושם, מאי לפיכך. ובמשניות דוקניות מצאתי, לפיכך חותל של יבישה, וכן גורס רמב״ם, ומפרש טעמא דגרעינה של רוטב דהיינו של תמרה לחה, מצטרפת, לפי שהיא שומר לפרי, שאם לא הגרעין היה הפרי נפסד. ושל יבישה אינה מצטרפת, דשוב אין הגרעין שומר לפרי, שכבר כלתה הליחה שבתמרה ואין הגרעין שומרה שלא תפסד. לפיכך חותל של יבישה והוא הקרום המלופף ודבוק על הגרעין של תמרה, מצטרף עם התמרה כשהיא יבישה, מפני שהקרום הוא שומר, לא הגרעין:

ושל רוטב. דהיינו תמרה לחה, אין הקרום מצטרף. שהגרעין הוא שומר ולא הקרום. ונקרא אותו הקרום חותל, לפי שהוא מלופף ודבוק לגרעין. לשון והחתל לא חותלת (יחזקאל י״ז):

גלעינה שמקצתה יוצאה. כגון גרעינה של תמרה לחה (שנאכלת) [שנאכלה] חציה וחציה נשארת עם הגרעין:

מה שכנגד האוכל. חשוב שומר ומצטרף, אבל אידך לא. וכן עצם שיש עליו כזית בשר:

היה עליו. היה על העצם בשר בצד אחד שאינו מקיף את העצם, אמר רבי שמעון רואין אם יש בבשר שיעור שיוכל להקיף ממנו עובו כחוט של ערב כטבעת סביב העצם, מצטרף. ואין הלכה כר׳ שמעון:

כגון הסיאה והאזוב והקורנית. שגם אלו כך דינם, מה שכנגד האוכל מצטרף, ומה שאינו כנגד האוכל אין מצטרף. וסיאה וקורנית מין אזוב הם. סיאה תלי״ז בלע״ז, וקורנית שדרי״א בלע״ז:

ג **שנימוק מקצתו אין מצטרף.** דמה שנימוק אינו חשוב אוכל, כיון שנתמסמס ואינו ראוי לאכילה:

הפטמא של רימון. כמין דד יוצא בראש הרמון, והוא הנקרא פטמא. וסביב הפטמא כמין פרח ירוק שיש בו חוטים דקים, והן קרויין נץ. וסביבות אותן החוטים כעין כוס וראשו עשוי לתלפיות, והוא קרוי מסרק, מפני שיש לו שינים כמסרק:

אף המסרק טהור. שאם יחתך מן הפרי, אין מתגלים הגלעינים בכך, הלכך לא הוי שומר. אבל הפטמא, אם יחתכוה עד שרשה, יתגלו הגרעינים ויפסד הפרי. ואין הלכה כרבי אליעזר:

ד **כל הקליפין.** כגון קליפי אגוזים ושקדים ורמונים וקליפי ביצים, חשיבי שומר לאוכל, ומצטרפין עם האוכל להשלימו לכשיעור לקבל טומאה. ומיהו קליפה לחה העליונה שעל האגוזים בשעת לקיטתן, אינה מצטרפת, דלא חשיבא שומר, שאין שומר על גבי שומר:

קדורה. נקובה. לשון מקדרים בהרים כדתנן בעירובין. וקדורה אינה מצטרפת, לפי שאינה שומרת כשהיא נקובה וחתוכה:

והחיצונה. היא הקליפה הדקה הנופלת מאליה כשממשמשין בבצל. ואין הלכה כרבי יהודה:

ה **המחתך לבשל.** כגון מחתך דלועים או בצלים או בשר כדי לבשל בקדירה:

שלא מירק. שלא גמר החתיכה. כמו ומירק אחר שחיטה על ידו, במסכת יומא [דף ל״א]:

אינו חיבור. אע״פ שעדיין החתיכות מעורות במקצת:

לכבוש. שכובשים ביין ובחומץ כדי להתקיים:

ולשלוק. שליקה טפי מבישול, ובהאי ניחא ליה בחיבורן, הלכך כל זמן שלא מירק הוי חיבור. אבל לבשל לא הוי חיבור, דיודע הוא שהבשול יפרידם ויחלקם זו מזו:

התחיל לפרק. ולהפריד לגמרי אחד מהן, לא אמרינן כיון דגלי דעתיה באחד שרוצה להפרידן, כולהו נמי כאילו מופרדים זו מזו ולא הוי חיבור, אלא אוכל שפירק בלבד לא הוי חיבור. ומה שלא פירק, הוי חיבור:

האגוזים שאמנן. שגדלן וחיברן זו בזו. לשון ויהי אומן את הדסה (אסתר ב׳:ז׳):

שחמרן. לשון ויצברו אותם חמרים חמרים (שמות ח י). מדרך הרוצים לאצור אגוזים או בצלים, שחותכין אותן וקושרים אותן בחבל או במשיחה ומחברין אותן זו עם זו ותולין אותן כדי שיתקיימו:

לפקל. כמו לקלף. ודוגמתו שנינו פרק ד׳ דמעשרות משנה ו׳, הבצלים משיפקל:

האגוזים והשקדים. השתא מירי במפצע האגוזים והשקדים. שהקליפה של אגוזים ושל שקדים חשיבא שומר, ואע״פ שפצען, כל זמן שהיא מחוברת באוכל חשיבא שומר:

עד שירסס. לשון והכה את הבית הגדול רסיסים (עמוס ו׳:י״א). כלומר עד שתהיה הקליפה רצוצה ופתותה לחלקים דקים:

ו **ביצה מגולגלת.** צלויה קצת, עד שהיא מעורבת וראויה לגמעה:

עד שיגוז. הקליפה חשיבא שומר ומצטרפת, עד שיחתוך ממנו מעט, ואז לא חשיבא יותר שומר, שהביצה שותתת ויורדת דרך אותו שבר וחתך:

ושלוקה. אבל אם נשלקה הביצה, שהיא קשה ועומדת בתוך הקליפה ואפילו שנשברה, לעולם חשיבא הקליפה שומר, עד שתהא מרוצצת:

וכן עצם שיש בו מוח. חשיב העצם שומר למוח, ואע״פ שנשבר העצם, עד שיהיה מרוצץ:

הרמון שפירדו. שחתך הרמון לשנים ועדיין הגרגרים מחוברין בקליפה, הויא קליפה חיבור, עד שיקיש בקנה ויתנענעו הגרגרים שבו:

שלל הכובסים. דרך הכובסים לשלול הבגדים הקטן עם הגדול כדי שלא יאבד, וסופו להפרידן:

והבגד שהוא תפור בכלאים. שתי חתיכות של בגד צמר שתפרן בחוטין של פשתן, דודאי סופו להפרידן זו מזו, משום איסור כלאים:

חיבור לטומאה. ואם נטמא האחד נטמא חברו, עד שיתחיל להתיר, ואע״פ שלא גמר להתיר, דמעשה מוציא מידי מעשה:

ז **ירוקים מצטרפין.** דחזו לאכילה:

לבנים אין מצטרפין. דתו לא חזו:

ובחזרים. בחזרת, אע״ג דלבנים לא חזו לאכילה, מכל מקום הוו שומר. ואין הלכה כר׳ אלעזר בר צדוק:

ח **בני בצלים.** עמוד האמצעי שהוא כמו לב (ירוק) וממנו צומחים הבצלים, להההוא קרי בני בצלים:

אם יש בהן ריר. שהם מלאים ליחה ואין בהן חלל:

משתערין כמו שהן. כשבאים לשער אם יש בהן אוכל כביצה שיעור טומאה, משערין אותן עם הריר ואין [צריך] למעך את חללן. ואם יש בהן חלל, ממעך את חללן ואח״כ משער לכביצה:

ספוגנית. עשויה רכה כמין ספוג. ואינה דרוסה ובעוטה:

משתערת כמו שהיא. בלא מיעוך:

בשר העגל שנתפח. דרך בשר העגל שהוא נתפח ומתרבה כשהוא מתבשל, ובשר השור הזקן מתמעט:

בכמות שהן. אם בשר שור מבושל הוא שנתמעט ועמד על פחות מכביצה, אין אומרים כשהיה חי היה בו כביצה או יותר, ויטמא אע״פ שעכשיו אין בו כשיעור. וכן אם היה בשר עגל שנתפח ונתרבה ויש בו כדי לטמא, אין אומרים הואיל וכשהיה חי לא היה בו כדי לטמא, אף עכשיו לא יטמא:

ט **קישות שנטעה בעציץ.** שאינו נקוב, והוכשרה שם לקבל טומאה ונטמאת, וכתלושה ימיא:

והגדילה ויצאה חוץ לעציץ. ונחשבת כמחובר, לפי שיונקת ושואבת מז הקרקע שחוץ לעציץ:

טהורה. שפרחה לה טומאה משיצאה חוץ לעציץ:

מה טיבה ליטהר. דכשקבלה טומאה היתה כתלושה, הלכך מה שבתוך העציץ נשאר בטומאתו, ומה שהוסיף אחרי כן ויצא חוץ לעציץ, טהור. ואין הלכה כר׳ שמעון:

י **כלי גללים.** כלים העשויין מגללי הבקר:

שהשרשים יכולין לצאת בהן. אע״פ שאינן נקובים, השורש יוצא מעצמו ונוקב את הגלל ואת האדמה של אותו כלי. ולהכי לא נקט כלי אבנים, לפי שקשים הן ואין השורש נוקב אותן:

עציץ נקוב אינו מכשיר את הזרעים שבתוכו. דלא מקבלי הכשר משום דחשיבי כמחובר, ואין הזרעים נכשרים לקבל טומאה אלא כשבא עליהן מים לאחר שנתלשו. ואפילו פירות תלושים אין נכשרים במים שבתוכו, לפי שאין המים מכשירין כשהן במחובר, דבעינן שיהו המים תלושין, והני מים דמנחי בעציץ נקוב, כמנחי בארעא דמו:

ושאינו נקוב מכשיר את הזרעים. דבין מים שבתוכו ובין זרעים, תרוייהו חשיבי כתלושים:

מלאהו. לעציץ שאינו נקוב:

עפר עד שפתו. הואיל ורואה את האויר מארבע רוחות, הוי כעציץ נקוב, וחשיבי כמחובר, בין המים, ובין הזרעים שבו:

כטבלא שאין לה לזביז. שאין לה שפה מכאן ומכאן אלא פשוטה וחלקה, דמים שבה אינן מכשירין את הזרעים וחשיבי כמחובר, הואיל ורואין את האויר מארבע רוחות:

פרק ג

א יש צריכים הכשר מים. כדכתיב [ויקרא י״א] וכי יותן מים על זרע:

ואין צריכין מחשבה. לחשב עליהן לאכילה. וכולה מתניתין מפרש לקמן:

ב החותך מן האדם מן הבהמה מן החיה ומן העופות. כולהו בחותך מחיים איירי. ואע״פ שפירשו מן החי אינן מטמאין, דאין מטמא אלא אבר מן החי ולא בשר שפירש מן החי, הלכך צריכין מחשבה שיחשב עליהן לאכילה. ואם לאו, אינן מטמאין:

והחלב בכפרים. דאנשי הכפרים לא אכלי חלבים, הלכך צריכין מחשבה. אבל בשווקים דאיכא רוב עם הבאים לשוק, איכא טובא דאכלי חלבים, ואינם צריכין מחשבה:

ושאר כל ירקות שדה. שאינן נזרעים בגנות, אינן מיוחדים למאכל אדם, וצריכין מחשבה:

חוץ משמרקעים. מין בצל חריף:

ופטריות. מין צמח שאין לו שורש. פונג״י בלע״ז:

חוץ מכרישי שדה. פורו״ש בלע״ז, ובערבי בורא״ת. שאלו אע״פ שאין נוטעים אותן בגינות, אינן צריכין מחשבה:

והרגילה. כך שמה בערבי, ובלע״ז פורקקל״ה:

נץ חלב. פרחים לבנים כחלב. ויש אומרים, עשב כשחותכים אותו יוצא ממנו חלב:

עכביות. עשב מלא קוצים. והוא דרדר בלשון מקרא. ובלע״ז קרדו״ש:

כלוסין. הרמב״ם אומר שקורין לו בערבי ענב אלדי״ב. וסברי ר׳ יהודה ור׳ שמעון ור׳ יוסי שאלו אינן צריכין מחשבה, מפני שהן מיוחדין למאכל אדם. ואין הלכה כאחד מהם, אלא כולם צריכין מחשבה, ואם לאו אינן מטמאין:

ג נבלת בהמה טמאה בכל מקום. בין בכפרים בין בשווקים:

צריכין מחשבה. דסתמייהו לאו לאכילה:

ואינן צריכין הכשר. לא הכשר מים ולא הכשר שרץ, שאין צריך ליגע בהן דבר טמא לטמאן, שסופן לטמא מעצמן טומאה חמורה. ואם תאמר, בשלמא נבלת עוף טהור דאינה מטמאה אלא בבית הבליעה, ניחא דצריכה מחשבה לטמא טומאה קלה. אלא נבלת בהמה דמטמאה במגע ובמשא, מחשבה למה לי, לטומאה קלה, היא גופה טמאה היא. הא מלתא משני בגמרא פרק דם שחיטה, כגון דאיכא פחות מכזית נבילה, וצירפה לפחות מכביצה אוכלים, דבין האי והאי הוי כביצה, דלהכי צריך מחשבה, ומכל מקום חשיב סופו לטמא טומאה חמורה ואינה צריכה הכשר, הואיל והיה אפשר לצרפה לכזית:

בשווקים. שיש רוב עם הבאים לשוק, איכא טובא דאכלי נבלת עוף טהור, ואכלי חלבים:

אינם צריכין לא מחשבה. דלאכילה הן עומדים:

ולא הכשר. דנבלת עוף טהור סופה לטמא טומאה חמורה, דמטמא בגדים בבית הבליעה, וחלב מיירי בחלב טמאה, דמטמא החלב כבשר, כדלקמן בפרקין, הלכך אינן צריכין הכשר:

רבי שמעון אומר אף הגמל וכו׳ אינן צריכין מחשבה בשווקים, דאיכא רוב עם ואכלי להו. ודלא כתנא קמא דאמר נבלת בהמה טמאה בכל מקום ולא מפיק להני. ואין הלכה כר׳ שמעון:

ד השבת. מין ירק הוא, וכן שמו בערבי. ובלע״ז אניט״ו:

משנתן טעמו בקדירה. אם היה שבת של תרומה, משנתן טעם בקדירה והוציאו ממנה, לא מתחייב עליו זר האוכלו, דעץ בעלמא הוא:

ואינו מטמא טומאת אוכלים. דכיון שנתבשל, כלה כוחו וטעמו ונשאר כעץ בעלמא, ותו לא חשוב אוכל:

לולבי זרדים. ענפים רכים היוצאים בעת שמלבלבים האילנות, וכובשים אותן ביין או בחומץ או במים ומלח, ואוכלים אותן:

והעדל. מין ירק דומה לצנון:

ועלי לוף. ממיני הבצלים. ויש ממנו מין שקורין לו לוף שוטה:

עד שימתוקו. דלא חשיבי אוכל אלא לאחר שכובשים אותן ויוצא מהן מרירותן:

פקועות. כעין אבטיחים קטנים, והן מרים. ורבותי פירשו, דלעת מדברית. ואין הלכה כר׳ שמעון:

ה **הקושט.** כך שמו בלע״ז ובערבי. והוא נמנה עם סממני הקטורת:

והחמס. יש שפירשו זנגביל. ויש שפירשו קנמון:

וראשי בשמים. כגון אגוז מוסקאט״ו, ונרד, וכיוצא בהם, שנותנים ריח ערב:

התיאה. מין חלתית:

וחלתית. כך שמה בערבי. ואע״פ שריחה רע, רגילים ליתן ממנה במזונות:

חלת חריע. כרכום יערי. וקורין לו בערבי אלקרטו״ם:

אף הן לא ילקחו בכסף מעשר. דרחמנא אמר (דברים י״ד:כ״ה) ונתת הכסף וגו׳ ואכלת שם, דבר שהוא נאכל כמות שהוא, אתה קונה בכסף מעשר, שאינו נאכל כמות שהוא, אתה קונה בכסף מעשר. וכן הלכה, דאין מטמאין טומאת אוכלים ואין נקחים בכסף מעשר:

ו **הפגין.** תאנים שלא נתבשלו, כדכתיב [שיר ב׳] התאנה חנטה פגיה. וכל שאר פירות נמי שאינן מבושלים נקראים פגין:

והבוסר. ענבים שלא נתבשלו. ומשהגיעו להיות כפול הלבן נקראים בוסר. ופגין גרועים מבוסר:

משיבואו לעונת המעשרות. כל פרי ופרי כפי העת הקצוב לו להתחייב במעשר, כדתנן פרק קמא דמעשרות. ואין הלכה כר׳ יוחנן בן נורי:

פריצי זיתים וענבים. שנתקשו קודם בישולן, ואינן נפרכים בבית הבד. לשון ובני פריצי עמך (דניאל י״א:י״ד), בני אדם קשים ורשעים. כך זיתים וענבים הללו, קשין ואינן נפרכין, ואינן נדרכין:

בית שמאי מטמאין. דחשיבי אוכל:

ובית הלל מטהרין. דלא חשיבי אוכל:

הקצח. נייי״ל בלע״ז. וזרע שחור הוא. ורגילים לתת אותו בלחם, לפי שהרגיל בו אינו בא לידי כאב לב:

וכן למעשרות. כמו שנחלקו לטומאה, כך נחלקו למעשרות, דהמטמאן טומאת אוכלים מחייבו במעשרות:

ז **קור.** עץ רך הנוסף בראשו של דקל ואוכלין אותו בני אדם ובימות הגשמים הוא מתקשה:

כעץ לכל דבר. ואינו מטמא טומאת אוכלין:

נלקח בכסף מעשר. דפרי [מפרי] וגידולי קרקע הוא:

כפניות. תמרים שלא בשלו כל צרכן:

כאוכלין. ומטמאים טומאת אוכלין:

ח **דגים מאימתי מקבלים טומאה.** דכל זמן שהן חיים אינן מקבלים טומאה:

משיצודו. חשובים כמתים:

אם יכולים לחיות. שאם יחזירום למים יחיו, אינן מטמאין. אבל אם אין יכולים לחיות כשמחזירן למים, אע״פ שעדיין לא מתו, מקבלים טומאה. והלכה כבית הלל:

יחור של תאנה שנפשח. ענף של אילן תאנה ובו תאנים, שנתלש ונפרד ממקום חיבורו, אלא שנשאר מעורה ומדובק בקליפת האילן בלבד:

ר׳ יהודה מטהר. אותם תאנים שבענף, אם נגעה בהם טומאה. דחשיב להו כמחובר, הואיל והענף מעורה קצת, ואע״פ שאינו מעורה אלא בקליפה:

וחכמים אומרים אם יכול לחיות. אם יקשרו ויחברו הענף עם האילן יחיה הענף ויוציא פירות, חשוב כמחובר וטהורים. ואם לא יחיה כשיקשרוהו עם האילן, הרי תאנים שבענף כתלושים הן חשובים ומקבלים טומאה. והלכה כחכמים:

ט **חלב בהמה טהורה.** שנתנבלה:

טהור מטומאת נבילה. דכתיב [ויקרא ז׳] וחלב נבילה וגו׳ יעשה לכל מלאכה, ואפילו מלאכת הקודש במשמע:

לפיכך הוא צריך הכשר. דכיון שאין סופו לטמא טומאה חמורה, דהכי קיי״ל פרק קמא דטהרות, דכל שאין סופו לטמא טומאה חמורה היינו לטמא אדם וכלים, צריך הכשר:

חלב בהמה טמאה מטמא טומאת נבלות. דלא טיהרה תורה אלא חלב של בהמה טהורה שנתנבלה, דכתיב [שם] חלב נבילה וחלב טריפה, יצאת חלב

בהמה טמאה שאין לה טריפה, לפי שטריפתה ושחיטתה שוה:

ואין צריך הכשר. לטומאת אוכלים אם צירף פחות מכזית לפחות מכביצה כדפרישנא לעיל. אבל מחשבה ודאי בעי, מידי דהוה אבשרא דבעיא מחשבה בכל מקום כדתנן לעיל:

צריך מחשבה בכפרים. ולא בשווקים. אבל הכשר צריכין בכל מקום:

י **כוורת דבורים וכו'** אם היא מחוברת בטיט, הכל מודים שהיא כקרקע. ואם היתה מונחת על גבי יתידות, הכל מודים שהיא ככלים. לא נחלקו אלא שמונחת על גבי קרקע ואינה מחוברת בטיט:

ר' אליעזר אומר הרי היא כקרקע. ונקנית בכסף, בשטר, ובחזקה, ככקרקע:

וכותבין עליה פרוזבול. שטר שכותבים בית דין למלוה שמסר להם כל חוב שיש לו, שלא תהא שביעית משמטתו. ואין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע, כלומר כשיש ללוה קרקע. ואם יש לו כוורת דבורים, כמו שיש לו קרקע דמי, וכותבין עליה פרוזבול למלוה:

ואינה מקבלת טומאה במקומה. דהוי כמחובר שאינו מקבל טומאה:

והרודה. מחלות דבש שבתוכה בשבת, חייב חטאת, כתולש ממקום חבור. דכתיב (שמואל א י"ד:כ"ז) ויטבול אותה ביערת הדבש, וכי מה ענין יער אצל דבש, אלא מה יער התולש ממנו בשבת חייב חטאת, אף דבש הרודה ממנו בשבת חייב חטאת:

יא **מאימתי מיטמאות משום משקה.** דסתמייהו לאכילה קיימי. ומאימתי מיטמאין טומאת משקין להיות תחילה:

משיחרחר. משיביא עשן ויעשן להבריח הדבורים. לשון לחרחר ריב. שנראה כאילו רוצה לחרחר ריב עם הדבורים. פירוש אחר, משיחרחר, שיחמם אותם להוציא דבשם, אע"פ שעדיין לא יצא הדבש. לשון ניחר מפוח (ירמיה ז'). ואית דגרסי משיהרהר, כלומר משיהרהר מחשבה בלבו לרדות הדבש:

משירסק. כשרוצים לרדות דבש מן הכוורת, חותכים בסכין ומוציאין חלות חלות, וזהו ריסוקן:

יב **עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק.** סמך מאמר זה לכאן, להודיע בחתימת המשנה מתן שכרן של צדיקים לומדים ומקיימים כל מה שכתוב במשנה:

שלש מאות ועשרה עולמות שנאמר להנחיל אוהבי יש. יש, בגימטריא הכי הוי, שלש מאות ועשר. כלומר שההנאה וקורת רוח שיש לכל צדיק וצדיק בעולם הבא הוא שלש מאות ועשר פעמים כנגד כל העולם הזה, שאין העולם הזה כולו אלא חלק משלש מאות ועשר ממה שיש לכל צדיק וצדיק נחלה לעולם הבא: